

## ІЕРОГЛІФ ЯК НОСІЙ ІНФОРМАЦІЇ ПРО МЕНТАЛІТЕТ (НА ПРИКЛАДІ ДИСКУРСУ ІНІЦІАТИВИ «ПОЯС І ШЛЯХ»)

Кірносова Н. А.

### ВСТУП

Як відомо, китайська державна ініціатива «Пояс і Шлях» (一帶一路, *англ.* Road & Belt (R&B)) є поєднанням двох економічних проєктів глобального характеру – «Економічний пояс вздовж Шовкового шляху» (丝绸之路经济带) та «Морський шовковий шлях XXI ст.» (21世纪海上丝绸之路), проголошених китайським лідером Сі Дзіньпіном<sup>1</sup> у 2013 р.

Хоча основним рушієм цієї ініціативи були, як зазначається<sup>2</sup>, економічні міркування, вона також містить і політичну та культурну складову<sup>3</sup>, а її дискурс, питома китайський, очевидно, пропонує чимало культурної інформації й тим самим може бути цікавим для лінгвістів, які вивчають шляхи репрезентації культури в мові.

Зокрема, в цій статті пропонується розглянути писемні знаки – китайські ієрогліфи – на предмет можливостей візуалізувати в своїй графічній формі фрагменти менталітету. Менталітет вважаємо продуктом культури (визначення цього поняття буде запропоноване далі), тож таке дослідження відносимо до площини лінгвокультурології, а також очікуємо виявити суто людські (гуманітарні) настанови зазначеного дискурсу. У цьому вбачається **актуальність** дослідження.

**Об'єктом** його будуть фігурувати ієрогліфи, що використовуються на позначення «вузлових» лексем дискурсу ініціативи «Пояс і Шлях» – тобто таких, навколо яких вибудовується цей дискурс і які фігурують у його визначеннях. **Предметом** дослідження постає інформація про національний (китайський) менталітет, що міститься у цих знаках.

У дослідженні будемо послуговуватися **методом** етимологічного аналізу ієрогліфів задля виявлення його внутрішньої форми, а також

---

<sup>1</sup> У цьому дослідженні китайські власні назви будуть подані в транскрипції Кірносової-Цісар.

<sup>2</sup> 一帶一路 URL: <https://baike.baidu.com/item/%E4%B8%80%E5%B8%A6%E4%B8%80%E8%B7%AF/13132427?fromtitle=%E4%B8%80%E5%B8%A6%E4%B8%80%E8%B7%AF%E5%80%A1%E8%AE%AE&fromid=22401317&fr=aladdin>

<sup>3</sup> Там само.

методом реконструкції гештальтів як одиниць менталітету за графічним втіленням їхніх фігур у формі ієрогліфів.

**Новизна** дослідження полягає в тому, що ієрогліфи сприймаються як графічна репрезентація гештальтів, а відтак і як носії інформації про менталітет.

Як відомо, менталітет є давно предметом інтересу представників різних наук. Словник української мови пише, що менталітет – це те саме, що й ментальність, під якою в цьому словнику розуміють систему переконань, уявлень і поглядів індивіда або суспільної групи, відтворення сукупного досвіду попередніх поколінь<sup>4</sup>. Багато інших довідкових джерел також прирівнюють поняття менталітету й ментальності (див.<sup>5,6</sup>), хоча є й дослідження, що розрізняють ці поняття, а також вивчають співвідношення між ними (напр.<sup>7</sup>). Окрім того, введення в науковий обіг двох термінів відбувалося нарізно – термін «менталітет» пов'язують з іменами французьких антропологів М. Блока та Л. Февра, а термін «ментальність» – з іменем французького етнолога (але також і антрополога) Л. Леві-Брюля<sup>8</sup>.

У цьому дослідженні ми будемо оперувати терміном «менталітет» і спробуємо запропонувати його визначення на тлі невизначеності, про яку пишуть багато наукових джерел у зв'язку з цим питанням<sup>9</sup>. Отже ми будемо розуміти *менталітет як певний спосіб мислення, який практикується людьми поза універсально-логічними формами думки й визначається середовищем, у якому вони мешкають, та обмежується точкою зору, на якій вони перебувають, споглядаючи світ*. А оскільки середовище є (чи було) одним з основних чинників формування етносів, то можемо говорити про менталітет як про вияв етносвідомості. Вона ж, у свою чергу, розуміється як вимір свідомості людини, паралельний до формально-логічного (універсального) мислення.

Далі, у зв'язку з таким визначенням, постає питання про форми думки в менталітеті. Якщо у вимірі формально-логічного мислення ми

---

<sup>4</sup> Ментальність. *Словник української мови*. URL: <https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=155134&page=1601>.

<sup>5</sup> Ментальність. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C#cite\\_note-2](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C#cite_note-2).

<sup>6</sup> Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля-К, 2008. с.274-275.

<sup>7</sup> Ануфриев Е.А. Российский менталитет как социально-политический и духовный феномен. *Социально-политический журнал*. 1997. № 4. С. 28–44.

<sup>8</sup> Поляренко В. Ментальність як невід'ємна складова культури нації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2015 № 19. Том 2. С. 108–110.

<sup>9</sup> Там само.

говоримо про уявлення, поняття й судження, то у вимірі менталітету пропонується говорити про гештальти, а також архетипи, концепти й міфи як про національно забарвлені форми думки. Втім, ця теза ще потребує докладнішого вивчення, як і питання співвідношення двох зазначених типів мислення: формально-логічного й національно забарвленого. У цьому дослідженні будемо виходити з того, що вони співіснують у нашій свідомості й можуть накладатися в практиці мислення, а також оперувати терміном «гештальт» на позначення форми думки, що репрезентується в ієрогліфі. Щодо місця таких форм думки, як архетип, концепт або міф, які в наукових джерелах ще визначають як способи репрезентації знань<sup>10</sup>, то їхнє місце в менталітеті потребує подальшого дослідження.

Хоча менталітет як явище спершу був предметом досліджень таких наук як антропологія й психологія, згодом до нього почали активно звертатися лінгвісти, точніше лінгвокультурологи й лінгвокогнітологи, які цікавилися способами репрезентації етносвідомості в мові. Відтак постало поняття мовного менталітету, який розуміється як «техніка перетворення думки в мовну одиницю»<sup>11</sup>. Однак у світлі концепції, запропонованої в цьому дослідженні, доцільніше говорити не про мовний менталітет, а про різні мови як про наслідок різниці в менталітеті між представниками різних етносів, зумовленої життям у різному оточенні й сприйняттям його з різних точок зору.

У цьому дослідженні пропонується спроба виявити окремі риси менталітету китайців шляхом аналізу внутрішньої форми ієрогліфів. Як відомо, ієрогліф – це такий писемний знак, форма якого пов'язана не зі звучанням, а зі значенням – він **зображує** значення мовної одиниці в певний спосіб. При цьому варто нагадати, що мовною одиницею, з якою він співвідноситься, є морфема, у більшості випадків – коренева. Таким чином, можна очікувати, що ієрогліф буде презентувати значення морфемі, і в його формі та структурі можна буде напряму (без допомоги вербальних засобів) «побачити» думку мовця про зображуване. Оскільки це зображення зберігатиме ще й національне забарвлення думки (тобто буде містити інформацію про середовище і про точку зору мовця – творця ієрогліфа), воно може сприйматися як зображення етноспецифічної форми думки, тобто, наприклад, гештальту.

---

<sup>10</sup> Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2008.

<sup>11</sup> Теоретические основы изучения языкового менталитета. URL: <https://scicenter.online/obschee-yazyikoznanie-scicenter/teoreticheskie-osnovy-izucheniya-yazyikovogo-101231.html>.

Тож розглянемо історію походження зображень ієрогліфів, що позначають ключові лексеми в дискурсі ініціативи «Пояс і Шлях».

## 1. Риси менталітету китайців, закладені в дискурсі ініціативи «Пояс і Шлях»

Наразі дискурс цієї ініціативи має значний обсяг, але для цього дослідження ми скористаємося офіційним визначенням, яке є у відкритому доступі<sup>12</sup>, й проаналізуємо насамперед ті лексеми, що містяться в ньому й формують дискурс у цілому:

依靠中国与有关国家既有的双**多边**机制，借助既有的、行之有效的区域合作平台，一带一路旨在借用古代丝绸之路的历史符号，高举和平发展的旗帜，积极发展与沿线国家的经济合作**伙伴关系**，共同打造政治**互信**、经济**融合**、文化包容的利益共同体、命运共同体和责任共同体。

Спираючись на *багатосторонні* механізми, що вже існують між Китаєм та відповідними країнами, та послуговуючись наявними ефективними платформами регіонального *співробітництва*, Пояс і Шлях мають на меті, скориставшись таким історичним символом, як давній Шовковий шлях, та високо тримаючи знамено мирного *розвитку*, активно розвивати *партнерські відносини* економічного співробітництва з усіма країнами, розташованими вздовж Поясу і Шляху, а також разом будувати *спільноту*, де всі розділяють вигоду, долю й відповідальність, і де панують *взаємодовіра* в політиці, *сплав* інтересів в економіці й *прийняття* різноманіття культур.

### «Спільнота» 共同体

Отже насамперед привертає увагу слово «спільнота», яке повторюється наприкінці тричі, конкретизуючи ідеї, навколо яких люди об'єднуються в таких спільнотах:

利益共同体 – учасники об'єднані спільною вигодою;

命运共同体 – учасники об'єднані спільною долею;

责任共同体 – учасники об'єднані спільною відповідальністю.

Іншими словами, вони розділяють долю, розділяють вигоду, розділяють відповідальність, або кожного наділено його часткою.

Розглянемо етимологію ієрогліфів, що складають це слово, і спершу звернемося до ієрогліфа 共 – *спільний*. Він належить до найдавніших ієрогліфів, що відомі ще з часів написів на панцирах черепах (найраніший відомий етап китайської писемності). Тоді цей знак являв

---

<sup>12</sup> 一带一路 . URL: <https://baike.baidu.com/item/%E4%B8%80%E5%B8%A6%E4%B8%80%E8%B7%AF/1313242?fromtitle=%E4%B8%80%E5%B8%A6%E4%B8%80%E8%B7%AF%E5%80%A1%E8%AE%AE&fromid=22401317&fi=aladdin>

собою зображення двох рук, які тримають (або підносять) якийсь предмет (на думку визначного китайського лінгвіста-дешифрувальника давніх написів Го Можво то була яшма, на думку інших – будь-яка коштовна посудина для жертвопринесень<sup>13</sup>). Вважається, що таке зображення натякало на жертвопринесення предкам, яке виконувалося спільно родом, тож у нього розвинулося значення спільної дії.



*Рис. 1. Вихідна форма ієрогліфа 共 – спільний*

Як бачимо, це зображення схематично представляє кульмінаційну дію всієї ситуації жертвопринесення, коли, власне, жертвна їжа *приноситься*, пропонується, передається предкам. Тобто, схематично зображується найяскравіша риса всього дійства, і тут простежується аналогія з формуванням звукових найменувань у мові, як про них писав О. Потебня<sup>14</sup>, розвиваючи свою концепцію внутрішньої форми слова (вона ж теж виникає на підставі лише однієї ознаки). Таким чином, ієрогліф допомагає нам побачити думку в її допонятійному, дифузному стані (і тут є вихід для іншого дослідження про особливості морфемного значення), коли вона охоплює ситуацію в усій суміжності її учасників (являє собою гештальт), але вже розподіляє їх на першочергових і другорядних у сприйнятті (тобто на фігури й тло).

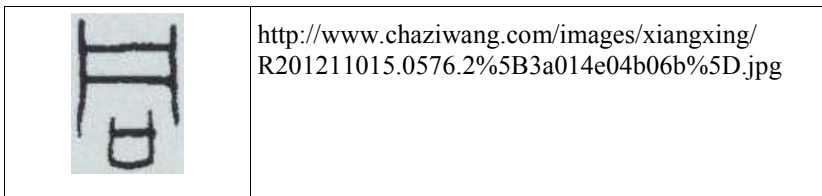
Таким чином, у нашому зображенні кульмінаційна дія піднесення жертви предкам стає фігурою й схематично реалізується графічними засобами для сприйняття зоровим каналом, а вся інша, супутня до неї інформація, зокрема й про те, що це жертвопринесення відбувається в спільноті, – відсувається на другий план, стає тлом, але не зникає, як це відбувається при абстрактному мисленні, а лишається присутньою в думці й актуалізується разом із сприйняттям фігури. Так зображення двох рук, що тримають (підносять) жертвний посуд активізує в уяві всю ситуацію жертвопринесення, зокрема й знання про те, що така подія відбувається в спільноті й передбачає приналежність до цієї спільноти.

Розглянемо другий ієрогліф у слові «спільнота» – 同 «однаковий». У давнину він також мав значення спільності, принаймні так його

<sup>13</sup> 共 (汉语文字) URL: <https://baike.baidu.com/item/%E5%85%B1/4647312?fr=aladdin>

<sup>14</sup> Потебня А.А. Мысль и язык. Киев : СИНТО, 1993. 192 с.

тракують джерела, зокрема й перший тлумачний словник ієрогліфіки «Шовень»<sup>15</sup>. На Рис. 2. можна побачити первісну форму цього ієрогліфа: угорі – зображення нош, що їх піднімали (й носили) чотири людини, внизу – рот/ вуста. Вважається, що таким чином зображено ситуацію, коли четверо людей віддають голосом (рот) накази аби скоординувати свої дії під час підняття чи носіння нош. Ідея спільності виникала з того, що аби нести ноші, потрібні спільні зусилля.

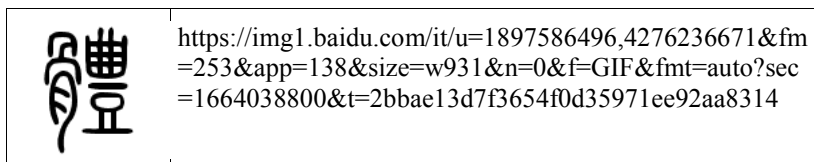


**Рис. 2. Ієрогліф 同 у первісній формі**

Цей ієрогліф так само повідомляє нам про думку в стані гештальту, яка містить інформацію про певну ситуацію і презентує інформацію про неї шляхом схематичного зображення фігури, що викликає в уяві й відповідне тло.

І хоча згодом в ієрогліфа 同 розвинулося ще значення «однаковий», вихідна ідея його зображення також не забулася, тож 同 як коренева морфема почав брати участь в утворенні слів зі значенням «спільний» – як у слові 共同, яке нас цікавить.

Нарешті третій ієрогліф у слові «спільнота» – це ієрогліф 体 «тіло». Він молодший за перші два ієрогліфа – його появу відносять до часів «битви держав» (战国), а також кваліфікується як фоноідеограма (попередні два ієрогліфа були ідеограмами), що складається з ключа-семантика 骨 «кістяк» і фонетика 礼 «етикет» у його старому написанні(!): 豊.



**Рис. 3. Ієрогліф 体 у своїй первісній формі**

<sup>15</sup> 说文解字。昆明：云南教育出版社，2001。

Цікаво, що хоча фонетик (у своїй графічній формі) зазвичай не береться до уваги, коли розглядають значення ієрогліфа, у цьому випадку варто звернути увагу на те, що в зображенні цього фонетика знову присутня жертовна посудина і натяк на ситуацію, коли люди діють спільно (ритуал жертвопринесення). Загалом же, ієрогліф 體 (体 – пореформене написання) позначав тіло як цілісність. При цьому в згаданому вище словнику «Шовень» зазначалося, що ця цілісність має 12 складових, а відомий лінгвіст XVIII ст. Двань Юцай (段玉裁) вже розшифровував ці складові наступним чином: тім'я, обличчя, щоки – три складові голови; плечі, хребет, таз – три складові тулуба; передпліччя, зап'ясток, п'ясть – три складові руки; стегна, гомілки, ступні – три складові ноги<sup>16</sup>. Отже, тіло розумілося як складна й багаторівнева цілісність, де кожна частина має власну цінність, і жодної з цих частин не може не вистачати.

Далі повертаємося до ідеї спільності: якщо до двох перших ієрогліфів додати цей третій, вийде слово 共同体 – спільнота. У поєднанні ці три ієрогліфа складуть поняття «цілісності, яка об'єднує елементи навколо чогось спільного для них». Це – доволі універсальне бачення ідеї спільноти. Але графічний рівень розкриє ще й національно-специфічне бачення цієї ідеї, адже судячи з графіки, слово 共同 – спільний – було утворене з двох синонімів (звичний для китайської мови з давніх часів спосіб утворювати слова), причому не лише семантичних, а й графічних, – обидва зображення так чи інакше актуалізують образ п'ятипалої руки, якою людина працює, – чи то піднімає жертовну посудину, чи то ноші, чи то робить щось інше. Таким чином, можна зробити висновок, що в давнину в режимі етносвідомості ідея спільноти осмислювалася через людину і її діяльність – було розуміння того, що спільнота реалізується в колективі людей, які разом виконують певну роботу або *беруть участь* у певному дійстві. Така ситуація зумовила й відповідні риси менталітету – *діяти, практикуючи свою приналежність до спільнот*. Тому не дивно, що «Пояс і Шлях», які передбачають утворення спільнот, є ІНІЦІАТИВОЮ Китаю – власне, закликом до ДІЙ.

### «Зв'язок» (通)

Родовим поняттям для Поясу і Шляху, судячи з вищенаведеного визначення, є 通道 – **прохідний** шлях, безперешкодний шлях. А щодо системи комунікацій у рамках цієї ініціативи, то вона часто описується

---

<sup>16</sup> 体 (口字)。URL: <https://baike.baidu.com/item/%E4%BD%93/5873654?fr=aladdin>.

словосполученням 互通 – взаємопов’язаний, взаємопроникний (також можна перекладати його як «безперешкодний зв’язок»).

Вузловою вважаємо тут морфему 通, що й має значення прохідності або безперешкодності зв’язку. Розглянемо також її етимологію.



Рис. 4. Ієрогліф 通 «всепроникність»

Цей ієрогліф належить до нечисленної в часи дзягувень (написів на панцирах черепах) групи фоноідеограм, тобто містить у своєму складі елемент, який вказує на звучання – це розташований у правому верхньому куті прообраз ієрогліфа 用(yong ≈ tong), решта ж два елемента – вказують на значення: це дорога й нога, що разом означає «йти». Деякі джерела зазначають, що 用 виконував не тільки роль фонетика, але й підходив по смислу, якщо сприймати його в значенні «речі для використання» – тоді сенс ієрогліфа в цілому виходив такий: ходити один до одного й вимінювати речі, які потрібні й яких не вистає<sup>17</sup>.

Отже, в цьому випадку також маємо зображення певної ситуації «ходити й вимінювати собі потрібні речі», яка знову відображає активну позицію (щось робити для отримання необхідного). Судячи з ієрогліфа, гештальт цієї ситуації поєднує образ людини, ідею потреби й образ дороги – винайденого людиною способу підтримувати зв’язок і таким чином вирішувати свої потреби, тобто в менталітеті китайців закладено розуміння важливості зв’язку для вирішення й реалізації потреб (досяжності певних речей), відтак вони орієнтовані на встановлення зв’язку з іншими членами спільноти й підтримання відповідних каналів зв’язку в безперешкодному стані.

Якщо тепер повернутися до ініціативи «Пояс і Шлях», то варто зауважити, що, висуваючи цю ініціативу, Китай намагається не пропустити можливостей, що їх забезпечує сучасний світ і нові технології в плані забезпечення швидкої й безперешкодної комунікації, та прагне забезпечити досяжність усіх точок Поясу і Шляху.

**Ідея об’єднання – реалізується в морфемах 合 спів-, 包 in-**

<sup>17</sup> 每日一字：通 URL: [https://www.sohu.com/a/168470561\\_226778](https://www.sohu.com/a/168470561_226778).



Описуючи новий тип спільнот, що повинні утворитися на основі Поясу і Шляху, вищенаведене визначення містить твердження про те, що вони будуть характеризуватися наступними параметрами:

政治互信 – політичною *взаємодовірою*;

经济融合 – *сплавом* інтересів в економіці;

文化包容 – *інклюзивністю* на рівні культур.

Можна помітити, що в першому випадку простежується ідея перетину, а в інших двох – ідея об'єднання. Проаналізуємо спочатку морфеми, через які вербалізується друга ідея.

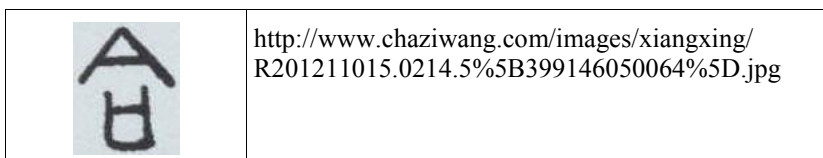


Рис. 5. Ієрогліф 合 «спів-»

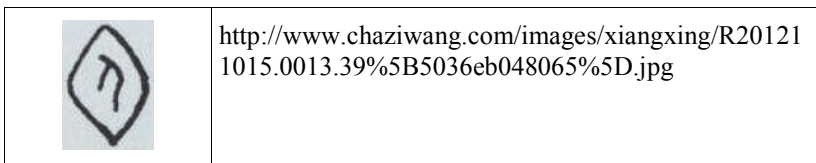
Вважається, що сучасний ієрогліф 合 походить від зображення посудини з кришкою над нею, яка підпасована точно так, щоб закрити цю посудину<sup>18</sup>. Згідно іншої версії, нижній елемент зображав вуста, а верхній – ідею зближення<sup>19</sup>, тобто ієрогліф у цілому був зображенням стулених вуст як фігури, що активізує тло ситуації замкненості, стуленості, а відтак і утворення певної цілісності, де елементи підпасовані один до одного.

Саме ця ідея підпасованості відкриває для ієрогліфа 合 (і відповідної морфеми) можливості брати участь у словах, які українською мовою перекладаються за допомогою префікса спів- (наприклад, співробітництво 合作 – коли люди підпасовують свої можливості, здібності чи інтереси заради досягнення більшої мети), або ж окремими словами із подібним значенням, як, наприклад, у нашому випадку зі словом 融合 – «сплав» (адже сплав – це цілісність в якій допасовані й міцно з'єднані один з одним різні матеріали). Очевидно, що допасовані один до одного елементи тепер належать до більшої цілісності, у зв'язку з чим зображення такої ситуації натякає на ідею об'єднання.

Ще більш яскраво цю ідею виражає наступний ієрогліф – 包 (обіймати, включати).

<sup>18</sup> 合 (汉语汉字) 。 URL: <https://baike.baidu.com/item/%E5%90%88/2177640>

<sup>19</sup> Там само.



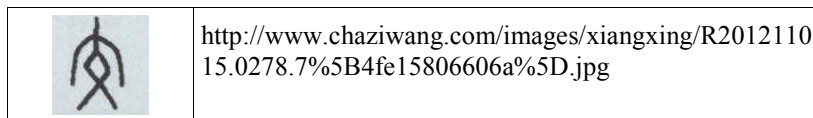
**Рис. 6. Ієрогліф 包 – обіймати, включати, в-, ін-**

Першопочаткове зображення цього знаку мало доволі прозору «внутрішню форму» – це був зародок у плаценті, як пишуть джерела<sup>20</sup>. Очевидно, що елемент всередині належить до окресленого рамкою простору, включений до нього. Отже цей ієрогліф візуалізує ідею інклюзивності, адже зародок перебуває **в** плаценті, або, іншими словами, включений до неї.

Специфічно китайським баченням окресленої ситуації є розуміння економічних інтересів через порівняння їх із металами (мають властивості утворювати сплави) й наділення їх можливостями міцно й безшовно сплавлятися в одне нерозривне ціле, а також розуміння культур через порівняння їх із зародками, які знаходять своє місце для безпечного розвитку під захистом однієї плаценти.

*Ідея обміну – реалізується через ідею дотику: 交 (перетин), 互 (взаємо-).*

У попередньому пункті було наведено також одну характеристику нової спільноти, яка вербалізувала не ідею а об'єднання, а ідею обміну. Ключова морфема, через яку ця ідея реалізується – 互 (взаємо-). Інший ієрогліф, у якому вона також присутня, – це, власне, 交 (перетин) зі слова 交流 «обмін». Розглянемо докладніше етимологію цих двох морфем.



**Рис. 7. Ієрогліф 交 – перетин**

Ієрогліф 交 у своїй первісній формі являв собою зображення людини, яка сидить із схрещеними ногами<sup>21</sup>. Ідея «перехрещення» в такому зображенні очевидна і вона збереглася наочною в подальших модифікаціях форми цього ієрогліфа, присутня в ньому і тепер –

<sup>20</sup> 汉字包的基本解释。URL: <http://qiyan.chaziwang.com/etymology-13643.html>

<sup>21</sup> 汉字交的基本解释。URL: <http://qiyan.chaziwang.com/etymology-2635.html>.

у більш схематичній формі, де вже не простежуються обриси тіла й ніг. Але щодо первісного зображення, то важливо зауважити, що воно було замислене так, щоб перетиналися між собою елементи (ноги) однієї цілісності (тіло). Тобто, на тлі цієї фігури виникає думка про те, що найлегше перетинаються й контактують елементи одного цілого, наприклад, спільноти, тож заради цього спільноти варто утворювати, а потім контактувати й тримувати необхідне.

Загалом, після винайдення, цей ієрогліф (交) почав доволі легко використовуватися на позначення будь-яких ситуацій перетину, а також контактів, зокрема й у слові 交流 «обмін», що нас цікавить. Думка про обмін (і збагачення через нього) виникає як суміжна з думкою про «перетин», коли ми візуалізуємо останню у відповідній фігурі (схрещених ніг) в ієрогліфі.

Наступний ієрогліф, що також презентує цю ідею, – 互 «взаємний».

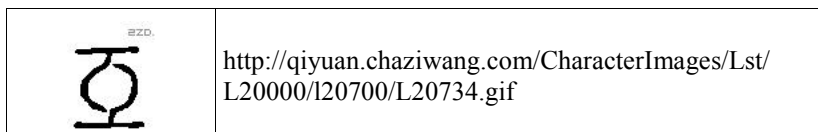


Рис. 8. Ієрогліф 互 «взаємо-»

Згідно сучасних лексикографічних джерел, цей ієрогліф з'являється на бронзових посудинах (тобто, його ще не було в часи написів на панцирах черепах) як зображення своєрідного веретена, схожого на котушку, верхня й нижня частина якої могли крутитися в протилежні боки й сплітати дві нитки в одну<sup>22</sup>. Як бачимо, в цьому ієрогліфі також закладено ідею перетину речей, що дає можливість об'єднуватись і ставати таким чином міцнішими (дві сплетені нитки міцніші, ніж одна, при цьому вони ще й зміцнюють одна одну, *взаємно* зміцнюються).

Отже, в китайському менталітеті контакти сприймаються позитивно – як можливості для обміну необхідним і взаємного зміцнення, а найлегше контакти встановлюються в межах однієї цілісності, між її елементами, тож вони (китайці) вбачають сенс і зиск у тому, щоб утворювати спільноти й забезпечувати собі та іншим, як рівноправним елементам спільноти, збагачення й зміцнення.

Наприкінці розмови про спільноти варто зауважити думку сучасних психологів про те, що однією з базових потреб людини є потреба

<sup>22</sup> 【互】的甲骨文金文篆文字形演变含义。URL: [http://www.renlu.net/html/jiaguwenzidian\\_3962.html](http://www.renlu.net/html/jiaguwenzidian_3962.html).

в приналежності й зв'язку<sup>23</sup>. Тобто прагнути до цього – це дуже «людськи», але реалізувати обидві ці потреби людина може лише в суспільстві, або ж... у спільноті. Тож уявляється, що вихідними мотивами китайської ініціативи «Пояс і Шлях» були насамперед гуманітарні, а вже потім – економічні. Принаймні на це вказують вузлові лексеми/морфеми у її визначенні. У зв'язку з цим, на завершення цього дослідження проаналізуємо також ієрогліфи на позначення поняття «гуманізм» у китайській мові і спробуємо з'ясувати специфічно китайське бачення цього феномену.

## 2. Ієрогліфи на позначення поняття «гуманізм» у китайській мові: національно-специфічний ракурс бачення

Як відомо, в китайській мові існує три слова зі значенням «гуманітарний»: 人文主义, 人道主义 і 人本主义. Ці слова мають одну спільну («гніздову») кореневу морфему – ієрогліф 人 «людина», і одну відмінну – ієрогліфи 文, 道 і 本, які в кожному випадку привносять новий відтінок значення. Спільний у цих слів і суфікс 主义 («-ізм»), але його не будемо тут брати до уваги, адже він, як і будь-який інший суфікс, втратив своє предметне значення, тож не розкриває специфічно китайського ракурсу бачення відповідного явища.

Насамперед з'ясуємо, що нам може повідомити гніздова морфема 人 про досвід (і когнітивні процеси його обробки) носіїв китайської мови в осмисленні феномену «людина». Інформація про це розкриється, якщо розглянути етимологію ієрогліфа 人.



**Рис. 9. Ієрогліф 人 «людина» у своєму первісному написанні**

На рис. 9 зображено ієрогліф «людина» у його первісному написанні. Китайські грамотологи одностайні в думці про те, що на своїх витоках це було (дуже) схематичне зображення людини в профіль, яке підкреслювало

<sup>23</sup> Кауфман С. За межами піраміди потреб. Новий погляд на самореалізацію. Київ : Лабораторія, 2021.

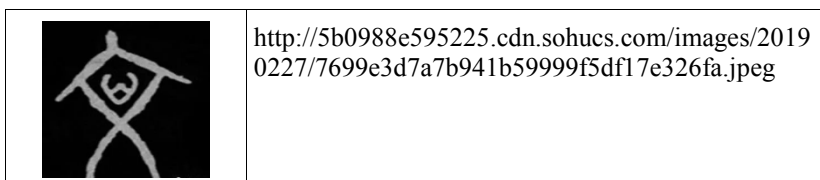
дві кардинально важливі риси для вирізнення й усвідомлення людини серед інших явищ світу – це пряма (вертикальна) хода й наявність п'ятипалої руки, яка може тримати інструмент. Жодна інша істота на землі не має таких ознак, тому це зображення забезпечувало впізнаваність і відразу «відсилало» до потрібного поняття (адже ієрогліф 人 – це той випадок, коли коренева морфема збігається зі словом). Додатково можна зазначити, що в давнину зображення могло бути оберненим праворуч або ліворуч, але це не впливало на сприйняття. Це зображення існує вже ледь не п'ять тисяч років, і відтоді воно суттєво не змінювалося, хіба що трохи «роз'їхалося» по горизонталі. А це означає, що не змінювалося й бачення людини, не змінювався зміст цього поняття.

Ці ознаки – вертикальна постава й п'ятипала рука – властиві всім людям на рівні зовнішності, тому, очевидно, ієрогліф 人 є гніздовою морфемою для всіх слів, що мають стосунок до людини, зокрема й слова «гуманізм».

Зауважимо також «присутність» образу руки в цьому ієрогліфі й у трьох розглянутих вище ієрогліфах слова «спільнота» (у першому 共 – явно, у другому й третьому 同, 体 – через натяк (адже якщо є носії, то хтось їх носить руками, і рука є складовою тіла). У зв'язку цим можна зробити висновок, що фізичні (біологічні) особливості визначають і психологічні особливості людини. Тобто, якщо рука є унікальною біологічною властивістю людини, то вона формує і її психологію (та менталітет) – через неї усвідомлюються психологічно важливі для людини явища, як от спільнота наприклад.

Далі розглянемо три ієрогліфа, які додаються до гніздової морфемі для утворення синонімічного ряду слів із загальним значенням «гуманізм».

1. Ієрогліф 文, який має (вихідне) значення «візерунок», є спрощеним зображенням візерунка/ татуювання на тілі.

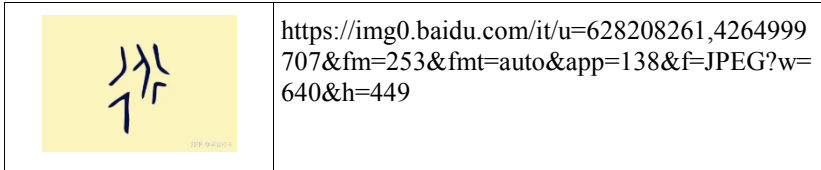


**Рис. 10. Вихідне зображення ієрогліфа 文 «візерунок»**

Очевидно, що в такий спосіб китайці хотіли передати ідею прикрашання, а відтак і штучності, неприродності, що властива всім витворам людини в цьому світі, адже татуювання – це не природна властивість тіла, воно наноситься людиною додатково.

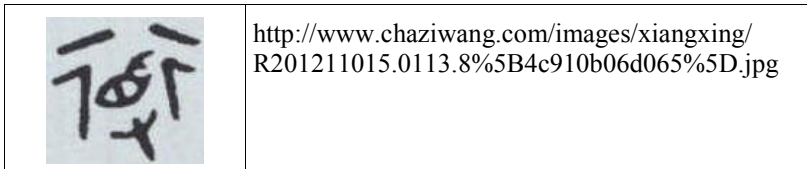
Поєднання двох ієрогліфів – кореневих морфем 人 і 文– утворює слово 人文 «гуманітарний», в сенсі – пов’язаний з діяльністю людини.

2. Ще один ієрогліф, який на рівні з 文 може скласти слово «гуманітарний», є, мабуть, найбільш відомим поза межами китайської писемності – це ієрогліф 道 (дао), вихідним значенням якого був «шлях», а похідними – «закон(омірність)», «спосіб», «вчення», «справедливість тощо». На Рис.11 представлено першопочаткову форму цього ієрогліфа.



**Рис. 11. Ієрогліф «шлях» в своїй першопочатковій формі**

Як бачимо, тут зображено людину й дорогу (перехрестя) – це і була ідея шляху в давнину. Згодом форма цього ієрогліфа дещо змінилася – замість фігурки людини почали зображати тільки її голову, але до неї додалося ще й зображення ступні, що мало символізувати рух (ходу по дорозі), як це зображено на Рис.12. Проте ця зміна форми (власне, деталізація ідеї) не позначилась на змісті, й значення ієрогліфа продовжило розвиватися від конкретного («шлях») до абстрактних («метод», «закономірність» тощо).

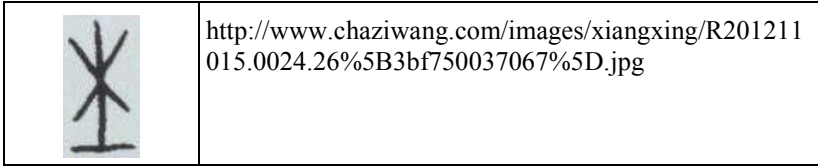


**Рис. 12. Модифікація ієрогліфа 道 (в часи написів на бронзі)**

У поєднанні з ієрогліфом 人 «людина» цей ієрогліф утворив, власне, словосполучення «людські шляхи» або ж «шляхи, якими ходить людина», актуалізуючи першопочаткове значення «спосіб». Таким чином утворилося словосполучення «способи, якими діє людина», яке зрештою «зрослося» в слово «гуманітарний» (як «властивий людині на рівні поведінки»). Однак у сучасній китайській мові воно набуло меншого поширення, ніж 人文; його можна зустріти, наприклад, у слові

«гуманітарна допомога» – 人道援助 (тобто допомога як прояв, властивий людині).

3. Ієрогліф 本 – корінь, сутність.



**Рис. 13. Ієрогліф 本 у своєму первісному написанні**

Ієрогліф 本 – один з найстаріших в усьому масиві китайської ієрогліфіки; він, так само, як і ієрогліф 人, практично не змінював своєї форми протягом майже п'яти тисяч років. Він також прозорий за своєю внутрішньою формою – риска внизу на зображенні дерева підкреслює його (дерева) нижню частину, тобто корінь. Універсально зрозумілим є й перенесення цього ієрогліфа на позначення абстрактного поняття «сутності», адже корінь – суттєво важливий елемент дерева, без якого не будуть функціонувати всі решта.

У сполученні з ієрогліфом 人, цей ієрогліф утворює словосполучення 人本 (скорочення від 以人为本 – людина понад усе), а воно, в свою чергу, перетворюється на слово «гуманізм» завдяки додаванню суфікса 主义, але це слово використовується в китайській мові тільки на позначення філософської течії, в якій людина сприймається понад усе.

З огляду на розглянуті вище відтінки значень, поняття «гуманітарної експертизи» пропонується перекладати китайською мовою як «人文评估能力», використовуючи слово 人文 для передачі значення «гуманітарний». Таким чином підкреслюється, що експертизі піддається зроблене людиною.

## **ВИСНОВКИ**

Ось так виглядає «китайська логіка» – паралельний до формально-логічного специфічно-національний спосіб мислення: так само як фізично для людини природно ходити прямо й працювати рукою, так і психологічно для неї природно жити в колективі (триматися спільноти) й підтримувати зв'язок із собі подібними. Усе це забезпечує їй можливість розвиватися й перетворювати світ на краще, як вона сподівається. Усі ці прагнення закладені в дискурсі китайської ініціативи «Пояс і Шлях» і можуть бути зчитані з ключових ієрогліфів цього дискурсу.

## АНОТАЦІЯ

Дослідження присвячено можливостям китайської ієрогліфіки репрезентувати ментальні структури, зокрема гештальти. У ньому розглядаються ієрогліфи на позначення ключових лексем дискурсу новітньої китайської ініціативи «Пояс і Шлях», як от «спільнота», «зв'язок», «об'єднання» тощо. Виявляється, що китайці розуміють спільноту через образ руки – як можливість реалізувати свою потребу в діяльності, налаштовані встановлювати контакти (які розуміють через образ тіла) та розвивати комунікації (образ прохідного шляху) в рамках спільноти заради спільного збагачення і зміцнення.

## Література

1. Ануфриев Е.А. Российский менталитет как социально-политический и духовный феномен. *Социально-политический журнал*. 1997. № 4. С. 28–44.
2. Кауфман С. За межами піраміди потреб. Новий погляд на самореалізацію. Київ : Лабораторія, 2021.
3. Ментальність. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C#cite\\_note-2](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C#cite_note-2).
4. Ментальність. *Словник української мови*. URL: <https://services.ulif.org.ua/exp/Entry/index?wordid=155134&page=1601>.
5. Поляренко В. Ментальність як невід'ємна складова культури нації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2015 № 19. Том 2. С. 108–110.
6. Потебня А.А. Мысль и язык. Киев : СИНТО, 1993. 192 с.
7. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2008.
8. Теоретические основы изучения языкового менталитета. URL: <https://scicenter.online/obschee-yazykoznanie-scicenter/teoreticheskie-osnovyi-izucheniya-yazykovogo-101231.html>.
9. 共 (汉语文字). URL: <https://baike.baidu.com/item/%E5%85%B1/4647312?fr=aladdin>.
10. 汉字包的基本解释。 URL: <http://qiuyan.chaziwang.com/etymology-13643.html>
11. 汉字交的基本解释。 URL: <http://qiuyan.chaziwang.com/etymology-2635.html>
12. 合 (汉语汉字) . URL: <https://baike.baidu.com/item/%E5%90%88/2177640>



13. 【互】的甲骨文金文篆文字形演变含义. URL: [http://www.renlu.net/html/jiaguwenzidian\\_3962.html](http://www.renlu.net/html/jiaguwenzidian_3962.html)
14. 每日一字：通 URL: [https://www.sohu.com/a/168470561\\_226778](https://www.sohu.com/a/168470561_226778)
15. 说文解字。昆明：云南教育出版社，2001.
16. 体（汉字）. URL: <https://baike.baidu.com/item/%E4%BD%93/5873654?fr=aladdin>.
17. 一带一路. URL: <https://baike.baidu.com/item/%E4%B8%80%E5%B8%A6%E4%B8%80%E8%B7%AF/13132427?fromtitle=%E4%B8%80%E5%B8%A6%E4%B8%80%E8%B7%AF%E5%80%A1%E8%AE%AE&fromid=22401317&fr=aladdin>.

**Information about the author:**  
**Kirnosova Nadiia Anatoliivna,**  
Candidate of Philological Science,  
Associate Professor at the Department of Far East  
and Southeast Asia languages and literature  
Taras Shevchenko National University of Kyiv  
60, Volodymyrska Str., Kyiv, 01033, Ukraine